

Губіна Оксана Юріївна

Кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов

Сумського національного аграрного університету

ORCID ID 0000-0002-3575-5898

e-mail: gubinaoxana_@ukr.net

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Якісна модернізація освітньої галузі, передусім упровадження нових видів освіти, в тому числі, відкритої передбачена розвитком інформаційного суспільства. Так, про необхідність використання елементів відкритої освіти у вітчизняному шкільництві наголошується в державних документах: «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013), Закон України «Про вищу освіту» (2014), «Положення про дистанційне навчання» (2013, в Указі Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» (2015). Особливої значимості набуває відкрита освіта в системі глобальної освіти в умовах розвитку інформаційного суспільства із застосуванням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, дистанційних форм навчання, опануванням відповідних умінь, навичок та компетентностей особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відкрита освіта - явище, що набуло значного розвитку протягом останнього десятиліття. Її значний потенціал щодо якісного оновлення освітньої сфери і еволюції суспільства пояснює активізацію наукового інтересу до предмета дослідження.

Так, дослідження поняття «відкрита освіта» як системи навчання, що охоплює ресурси, інструменти та методи представлена у роботі Г. Сіменса. Т. Іюсі та В. Кумара тлумачать відкриту освіту як таку, що надає традиційній освітній діяльності нові, потужні засоби, інструменти і прийоми їх використання. Зарубіжні дослідники Г. Тлеужанова та А. Хамзина

розглядають даний феномен як синергетичну систему, здатну до саморозвитку й подальшої взаємодії з середовищем. Окремі характеристики складової відкритої освіти, такої як «відкритість», використовуючи антропологічний підхід, представлено у роботах А. Акерби, М. Энkvиста і С. Гирланда.

Проте феномен відкритої освіти залишається мало представленим у сучасній науково-педагогічній літературі і потребує подальшого вивчення.

Мета статті. Статтю присвячено обґрунтуванню сутнісних характеристик та визначенню тенденцій розвитку відкритої освіти у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження відкритої освіти в університетах зумовлює необхідність термінологічного аналізу таких ключових понять дослідження як «відкритість», «відкрита освіта.

В педагогічних дослідженнях науковці по-різному підходять до розуміння поняття «відкритість», говорячи про форми, сутнісні характеристики даного феномена та підходи до його вивчення.

За визначенням американського філософа М. Петерса (Peters, M.) «відкритість» – це всеохоплююча концепція чи філософія, яка характеризується прозорістю та вільним, необмеженим доступом до знань та інформації, а також можливістю спільного управління чи прийняття рішень [5]. М. Петерс виділяє такі виміри відкритості суспільства в умовах глобалізації:

- «інформаційна відкритість» – це свобода слова та взаємопроникнення інформаційних мереж різних регіонів і культур, посилення впливу мас-медіа на політичні рішення й соціально-культурне життя;

- «соціально-політична відкритість» – всезагальне утвердження свобод та прав людини, поширення моделей ліберальної демократії, громадянського суспільства;

- «територіально-економічна відкритість» – більша (ніж у попередні періоди) свобода пересування громадян, «прозорість» кордонів, спрощення процесу товарообміну.

До визначення інформаційної форми відкритості звертаються дослідники Л. Педерсен (Pedersen, L.) [4, с.3], Ф. Морелл (Morell, F.) [3,с.10] та ін. Науковці наголошують на тому, що в педагогічній науці використання терміну «відкритість» пов'язане зі становленням інформаційного суспільства, появою масових потреб у безперервній освіті, завданням створення високоякісного інформаційно-освітнього середовища, яке б допомогло перейти до відкритих інформаційно-педагогічних технологій навчання. Відкритість як принцип розвитку інформаційного суспільства має на увазі реалізацію демократичного начала в системі освіти. Оскільки знання у вигляді інформації перетворюються на головну цінність, то освіта як сфера поширення знань перетворюється в основну сферу життєдіяльності інформаційного суспільства.

У розкритті змісту поняття «відкритість» сучасні дослідники використовують такі підходи: філософсько-антропологічний, системний та синергетичний.

Науковці А. Акерби (A. Acerbi), М. Энkvист (M. Enquist) і С. Гирланда (S. Ghirlanda) [1, с.1], використовуючи антропологічний підхід, наголошують на принциповій відкритості світу людині, що надає останній можливості самореалізації в межах культурної еволюції завдяки здатності людини до соціального навчання, ототожнюючи «відкритість» із можливістю соціального навчання. «Відкритість» освіти – це її здатність забезпечити відкритий простір для розвитку особистості, для освоєння нею відкритого світу. Це розгорнутість освітньої системи до інтересів і потреб, повсякденного життя особистості й суспільства, до співпраці учня і вчителя, суспільства і навчальних закладів, її готовність до діалогу з іншими освітніми системами й педагогічними культурами, до усвідомлення їх

спільності та неподільності сучасного глобального світу і як результат поступова інтеграція у світову освітню спільноту.

Стосовно синергетичного підходу, зарубіжні дослідники Г. Тлеужанова та А. Хамзина (G. Tleuzhanova, S. Khamzina) [7, с.235] вважають, що відкритість будь якої системи (зокрема й освітньої) передбачає постійну незавершеність становлення останньої, тобто вона є відкритою до саморозвитку й подальшої взаємодії з середовищем. «Відкритість» системи освіти дослідники розглядають як «прозорість» останньої, що передбачає: розуміння учасниками освітнього процесу мети, завдань, цінностей та технологій; участь учасників освітнього процесу у проектуванні і регулюванні освітньої системи. Відкритість системи освіти пов'язана з її орієнтованістю на цілісний неподільний світ, його глобальні проблеми, з усвідомленням пріоритетності загальнолюдських цінностей над груповими і класовими, інтеграцією у світові освітні структури.

У межах системного підходу Р. Ган'я (R. Gagne) характеризує «відкритість» як здатність системи сприймати та враховувати зміни середовища задля власного розвитку, і знаходитися з середовищем у процесі саморозвитку. Результат саморозвитку виражається у зміні структури та стану системи й середовища, у послідовному розблокуванні меж системи, забезпеченні більших зв'язків із іншими системами.

Обґрунтуванням соціокультурної теорії *відкритості освіти* займаються такі вчені, як К. Далсгаард і К. Теструп (C. Dalsgaard and K. Thestrup). В основу теорії покладено поєднання освіти з життям суспільства. Навчальні заклади є активною формою громадянського життя, спільнотами, які активно взаємодіють із суспільством. Сьогодні відкритість навчальних закладів суспільству уможлиблюється за рахунок цифрових технологій, які дозволяють створювати та обмінюватись контентом.

Теорія відкритості освіти стала предметом наукового пошуку Т. Роузінга (T. Rousing), який розглядає відкритість як поєднання трьох

складових: відкритість доступу, педагогічна відкритість, ресурсна відкритість.

Згідно з автором, відкритість доступу означає: відсутність географічних меж завдяки сучасним ІКТ; відсутність вступних вимог; гнучкість та індивідуалізація навчання. Педагогічна відкритість, за Т. Роузінгом, зумовлена конструктивістськими принципами та демократичними цінностями (відсутність ієрархічних відносин учитель-студент) системи освіти в цілому та її суб'єктів зокрема. Ресурсна відкритість, включає: навчальний зміст (дисципліни курсів, навчальні програми, модулі контенту), інструменти (програмне забезпечення систем), правила впровадження ресурсів (ліцензування наукового матеріалу).

Отже, спільним у визначенні змісту поняття «відкритість освіти» є те, що поява даного феномену відбувається зі становленням інформаційного суспільства, а освіта, як засіб передачі знань, перетворюється в основну сферу життєдіяльності інформаційного суспільства. «Відкритість» є характеристикою самоорганізованої системи, яка має можливість безперервного обміну знаннями та інформацією з зовнішнім середовищем.

Ключовим поняттям нашого дослідження є «відкрита освіта». Термінологічний аналіз широкого кола вітчизняних та зарубіжних джерел дозволив систематизувати та узагальнити погляди науковців на дане поняття й виокремити такі підходи до його тлумачення:

- 1) відкрита освіта як філософія;
- 2) відкрита освіта як реформаторський рух;
- 3) відкрита освіта як система навчання;
- 4) відкрита освіта як освітня практика, що передбачає застосування певних технологій та організаційних підходів.

Далі схарактеризуємо кожен з виокремлених нами підходів до тлумачення досліджуваного поняття.

1. Відкрита освіта як *філософія*. В «Енциклопедії освіти» (Education Encyclopedia), виданій у видавництві Гейл Груп (Gale Group), подано статтю,

у якій відкриту освіту розглянуто як філософію, методологічну основу якої складають принципи й закономірності синергетики, теорії самоорганізації і саморозвитку систем.

2. Відкрита освіта як *реформаторський рух*, який набув розвитку в кінці 1960-х – на початку 1970-х років у США. У названій вище «Енциклопедії освіти» зазначено: «Відкрита освіта» на той час (60-ті – 70-ті рр. ХХ ст.) мала назву «сучасна освіта», головною метою якої було навчання дорослого населення». З появою комп'ютерів реформаторський рух відкритої освіти переріс у міжнародний, коли окрім США (Інтерамериканський відкритий університет (Interamerican Open University), Міжкультурний фонд відкритого університету (Intercultural Open University Foundation)) були створені відкриті університети в інших країнах, зокрема європейського регіону: Велика Британія (Відкритий університет (Open University)), Нідерланди (Відкритий університет Нідерландів (Open University of the Netherlands), Іспанія (Відкритий університет Каталонії (Open University of Catalonia)), Греція (Еллінський відкритий університет (Hellenic Open University)), Німеччина (Відкритий університет у Хагені (FernUniversität in Hagen)), Австралія (Відкритий університет Австралії (Open Universities Australia)), тощо.

3. *Відкрита освіта як система* навчання. Такий підхід є достатньо поширеним у світовій педагогічній думці. Зокрема, один з найбільш відомих у світі фахівців у галузі інформатизації освіти Г. Сіменс (Siemens, G.) у роботі «Відкритість освіти» («Openness in Education») [6] зазначає, що відкрита освіта являє собою систему, що охоплює ресурси, інструменти та методи, які використовують в межах відкритого обміну знаннями, ідеями та інформацією для поліпшення доступу до освіти та покращення її ефективності.

Інші відомі у світі фахівці Т. Ійош та Д. Вілі (Iiyosh, T., Wiley, D.) у науковій розвідці під назвою «Обговорення: Основні доктрини відкритої освіти» («Discussion: The Main Tenets of Open Education») розглядають

відкриту освіту як систему навчання, що спирається на відкриті освітні ресурси та відкриті технології, які надають навчання гнучкості та можливості відкритого обміну практикою викладання, а також включає нові підходи до оцінювання, акредитації та спільного навчання [2].

4. *Відкрита освіта як освітня практика*, що передбачає застосування певних технологій та організаційних підходів. Такий підхід є найбільш поширеним у світовій педагогічній думці. Далі розглянемо дослідження, у яких подано різні варіанти тлумачення відкритої освіти як освітньої практики..

В електронній енциклопедії Вікіпедія (Wikipedia) «відкриту освіту» схарактеризовано як інституційну практику і програмні ініціативи, які розширюють доступ до навчання та підготовки через традиційно пропонувані системи формальної освіти. При цьому ознака «відкритості» означає усунення бар'єрів, які можуть заважати можливій та визнаній участі в інституційно-орієнтованому навчанні.

У електронному «Тлумачному словнику основних термінів системи дистанційного навчання» феномен, що вивчається, представлено через ознаку доступності для кожного, хто бажає її здобути, та без аналізу його наявного рівня знань (без вступних іспитів). При цьому висока якість знань забезпечується академічністю курсів, урахуванням потреб ринку освітніх послуг та підсиленням відповідальності студента за результати навчання на основі нових інформаційних технологій та систем мультимедіа.

У «Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (2016 р.) відкрита освіта характеризується через нові методи і прийоми навчання, викладання, професійної підготовки та нові підходи до викладання, базовані на продуктивному і творчому використанні новітніх технологій. Це безпосередньо не новітні технології, а їх творче й новаторське використання в освітній сфері.

За визначенням дослідників Т. Іюсі (Toru Iiyoshi) та В. Кумара (V. Kumar) відкрита освіта не дорівнює виключно відкритому доступу до

навчальних і освітніх матеріалів. Відкритий доступ до інформації є передумовою розвитку відкритої освіти, метою якої є поліпшення традиційного навчального процесу за допомогою нових технологій та відкриття для нього нових можливостей. Отже, відкриту освіту слід розуміти як таку, що надає традиційній освітній діяльності нові, потужні засоби, інструменти і прийоми їх використання [2].

Експерти Європейської комісії характеризують поняття «відкрита освіта» з позицій специфіки її форм. Передусім, виділяють два підходи: класичні форми відкритої освіти, які походять із перших відкритих університетів, та електронні, представлені інститутами електронного навчання. Зазначимо, що ініціативи Європейської комісії спрямовані на подальший розвиток, популяризацію й поширення електронних форм відкритої освіти, активне використання ІКТ та відкритих освітніх ресурсів (баз даних, бібліотек та іншої навчальної інформації, представленої в електронному вигляді, що знаходиться у вільному доступі) в Європейському Союзі [86].

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. . Отже, в результаті дослідження було визначено, що відкрита освіта набула значного розвитку в результаті суттєвих змін у суспільстві, а саме процесів інтеграції, демократизації та інформатизації суспільства. Відкрита освіта, головними характеристиками якої є доступність, гнучкість, паралельність, модульність, економічність, інтернаціональність та координованість надає можливість кожній людині отримувати освіту незалежно від місця проживання, віку, національності, фізичного стану за допомогою застосування новітніх технологій навчання. Використання елементів відкритої освіти забезпечує не тільки доступ до цифрового контенту, а й сприяє удосконаленню системи управління освітою та контролю її якості. Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що провідними тенденціями розвитку відкритої освіти є поступальне впровадження елементів відкритої освіти в традиційну освітню практику; удосконалення системи управління освітою і контролю її якості;

розробка і упровадження в навчальний процес методів і засобів відкритого навчання.

Перспективами подальших розвідок вважаємо аналіз зарубіжних технологій відкритої освіти, спрямованих на удосконалення системи управління її якістю.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

- 1.Acerbi, A., Enquist, M., Ghirlanda S. Cultural evolution and individual development of openness and conservatism/ A. Acerbi, M. Enquist, S. Ghirlanda. – PNAS, 2009. – 106 (45), 1–5.
- 2.Iiyosh, T., Wiley, D. Discussion: The Main Tenets of Open Education, 2010. Retrieved from: http://wiki.p2pfoundation.net/Open_Education
- 3.Morell, F. The Unethics of Sharing: Wikiwashing/ F. Morell. – International Review of Information Ethics, 2011. – 15, 10–15.
- 4.Pedersen, L. An Introduction to Openness and Access to Information/ L. Pedersen, Copenhagen: Danish Institute for Human Rights. 2005.
- 5.Peters, M. Open Education and Education for Openness. Educational futures. Rethinking theory and practice/ M. Peters. – 2008. 27, 3–17.
- 6.Siemens, G. Openness in Education. Retrieved from: http://p2pfoundation.net/Open_Education , 2010
- 7.Tleuzhanova, G., Khamzina, S. Synergetic approach to fostering learners' information and language autonomy/ G. Tleuzhanova, S. Khamzina. – Modern science and practice journal, 2015. 3(57), 235–239.

REFERENCES

- 1.Acerbi, A., Enquist, M., Ghirlanda S. (2009). *Kul'turna evolyutsiya ta individual'nyy rozvytok vidkrytosti ta konservatyizmu*. [Cultural evolution and individual development of openness and conservatism]. PNAS

2. Iiyosh, T., Wiley, D. (2010). *Dyskusiya: Osnovni pryntsypy vidkrytoyi osvity*. [Discussion: The Main Tenets of Open Education]. Retrieved from: http://wiki.p2pfoundation.net/Open_Education
3. Morell, F. (2011). *Etyka spil'noho vykorystannya: Wiki*. [The Ethics of Sharing: Wikiwashing]. International Review of Information Ethics
4. Pedersen, L. (2005). *Vstup do vidkrytosti ta dostupu do informatsiyi*. [An Introduction to Openness and Access to Information]. Copenhagen: Danish Institute for Human Rights.
5. Peters, M. (2008). *Vidkryta osvita ta osvita dlya vidkrytosti. Osvitnye maybutnye. Pereosmyslennya teoriyi ta praktyky*. [Open Education and Education for Openness. Educational futures. Rethinking theory and practice].
6. Siemens, G. (2010). *Vidkrytist' v osviti*. [Openness in Education]. Retrieved from: http://p2pfoundation.net/Open_Education
7. Tleuzhanova, G., Khamzina, S. (2015). *Synerhetychnyy pidkhid do vykhovannya informatsiyanoi ta movnoyi avtonomiyi uchniv*. [Synergetic approach to fostering learners' information and language autonomy]. Modern science and practice journal.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Губіна Оксана Юріївна. Кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов Сумського національного аграрного університету.

Наукові інтереси: методика викладання іноземної мови у відкритому навчальному середовищі.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Hubina Oksana Yuriyivna. Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Foreign Languages, Sumy National Agrarian University.

Research interests: methods of teaching a foreign language in an open learning environment.

**ГУБИНА Оксана Юрійвна. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВІДКРИТОЇ
ОСВІТИ**

У статті обґрунтовано сутнісні характеристики відкритої освіти, як глобальної освітньої системи та визначено тенденції розвитку у сучасних умовах; виявлено основні чинники, що вплинули на процес розвитку відкритої освіти. Отже, в результаті дослідження було визначено, що головними характеристикам останньої є доступність, гнучкість, паралельність, модульність, інтернаціональність та координованість. Провідними тенденціями розвитку відкритої освіти є поступальне упровадження елементів відкритої освіти в традиційну освітню практику; удосконалення системи управління освітою і контролю її якості; розробка і упровадження в навчальний процес методів і засобів відкритого навчання.

Ключові слова: відкрита освіта, цифровий контент, інформаційні технології, відкритість.

**ГУБИНА Оксана Юрьевна. КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ
ОТКРЫТОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

В статье обоснована сущностные характеристики открытого образования, как глобальной образовательной системы и определены тенденции развития в современных условиях; выявлены основные факторы, повлиявшие на процесс развития открытого образования. Итак, в результате исследования было определено, что главными характеристикам последней является доступность, гибкость, параллельность, модульность, интернациональность и скоординированность. Ведущими тенденциями развития открытого образования является постепенное внедрение элементов открытого образования в традиционную образовательную практику; совершенствование системы управления образованием и контроля ее качества; разработка и внедрение в учебный процесс методов и средств открытого обучения.

Ключевые слова: открытое образование, цифровой контент, информационные технологии, открытость.

**HUBINA Oksana Yuriyivna. CONCEPTUAL PRINCIPLES OF OPEN
EDUCATION**

The paper analyzes the essential characteristics of open education, as the global educational system and determines its tendencies in present conditions; discovers the reasons that influenced upon the process of development of open education. The notion «open education» is treated by foreign scientists differently. For example T.Iiyosh, D. Wiley consider open education as a learning system based on open educational resources and open technologies that provide learning

with flexibility and opportunities for open exchange of teaching practices, as well as include new approaches to assessment, accreditation and collaborative learning. The study of the concept of "open education" as a learning system that encompasses resources, tools and methods is presented in the work of G. Siemens. G. Tleuzhanova and A. Khamzina consider this phenomenon as a synergetic system capable of self-development and further interaction with the environment.

Therefore it was defined that open education flourished in the results of definite changes of society such as the process of integration, democratization and informatisation of society. Open education with its following characteristics as accessibility, parallelity, modulation, internationalization and coordination and with the usage of new technologies of education gives the opportunity to every person to get the education without data of place of his residence, age, nationality, physical condition. The analyze of scientific literature let us to determine the leading tasks of open education: provide the listeners with the means of access to educational materials; organize the management of educational process which gives the opportunity to inform society about educational questions and raise the effective managing of educational system; raise the level of education and educational services; provide the continual renewing of educational means and technologies for the listeners of open education.

Key words: *open education, figurative content, informational technologies, open learning.*